



Delirul alb: de la izvoare la estuare – Secolul XIX: când britanicii „inundau” China cu opiu –

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Economice
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Economic Sciences
Personal e-mail: dan.popescu@ulbsibiu.ro

The White Delirium: From Sources to Estuaries

Drugs, this big scourge of the world today. But how did they spread in Europe and in the world? How did it go from opium medication, to drug opium, a generator of illusions and fantasies? Have economic doctrines played a role in this mutation? It's interesting to pick up a little corner of the curtain of this show ...

Keywords: opium, phantasms, Oriental India Company, British Empire, “opium wars”, causes of drug use.



„Prin învățătură se câștigă înțelepciunea,
se dobândește fericirea”
Samuil Micu

În volumul meu „*Terra, lumini și umbre*”, apărut în Editura Sport Turism, București, 1988 (la „Sport Turism” cenzura era mai laxă), cu un tiraj de 20 mii exemplare care s-a epuizat în câteva zile, am inclus mai multe analize ale unor probleme fierbinți ale lumii. Printre acestea, „Călătoria neprevăzută a atomului” (respectiv abordarea pe larg a accidentelor nucleare de la Harrisburg, SUA, 28 martie – 3 aprilie 1979, din fericire luat în pripă și fără victime directe, colaterale sau în timp, dar mai ales a celui teribil de la Cernobîl, Ucraina, URSS aprilie – mai 1986, soldat cu victime, cu o amplă contaminare a mii și mii de oameni, cu urmări dramatice în viitor, eu conchizând că energia nucleară nu este o soluție sigură a civilizației noastre), pe urmă „Hamburg, profesioniști pentru secolul XXI” (construcția air-bus-ului în cooperare de către mari țări industriale europene), dar și „Infernul din Bronx”

(un cartier new-york-ez repudiat de timp și care se prăbușea) etc.

Dar cea mai amplă examinare – capitolul „Delirul alb” – am efectuat-o în problema stupefiantelor. Mai puțin prezentă atunci în țara noastră, această chestiune complexă și dificilă a „neguțătorilor de năluci” și a unor tineri aproape de delir – „delirul alb”, praful de narcotice – explodase practic în lume. M-am referit și la marile eforturi ale statelor, ale multor organizații internaționale, ale Interpolului etc., de a o conține. „Negustorii de fericire”, cu centre de producție în Asia, Africa, America de Sud, și până în Europa sau Statele Unite, erau puternici. Foarte puternici. Iar „piața” era „stimulată” să ceară. Cifra lor de afaceri era de câteva zeci de ori mai ridicată decât PIB-ul unor state industriale. Lupta cu autoritățile era grea, „ruinând” însăși societatea. Cum scria marele William Shakespeare în „Măsură pentru măsură”, „Unii se ridică prin păcat, în timp ce alții cad prin virtute. Pe unii îi desfată zeci de vicii, fără ca ei să răspundă de vreunul... În schimb alții plătesc din plin o unică greșală”.

Care este, însă, situația astăzi, ce perspective de îmbunătățire se văd? Și, mai ales, de unde a pornit totul și – dacă au contribuit – lucru foarte important, cum au generat și stimulat marile curente economice răspândirea și proliferarea drogurilor? Față de 1988 au trecut anii, am avut și alte, mult mai multe, surse bibliografice la dispoziție. Am văzut lumea, în bună parte, de la „fața locului” (Amsterdam, Cape-Town, St. Louis, San Paoli, Roma și Pescara, Nantes și Paris, Buenos-Aires, Damasc, Moscova etc., etc). Într-un fel sau altul, România a intrat și ea în joc. „Vânzătorii de vise” și-au rafinat tehnicile, consumul a crescut mult. Sunt zeci și zeci de milioane de bolnavi. Banii sunt foarte mulți. De multe ori, mijloacele de răspuns ale poliției și autorităților nu sunt pe măsură, nici acum, dimpotrivă aproape nici un buget nu se poate compara cu cifra lor de afaceri. Iar între timp prăpastia s-a accentuat. Mult, uriaș. Sunt progrese, dar mici. Acum aproape cinci decenii filmul american „Filierea franceză” („French Connection”, 5 Premii Oscar în 1971, Gene Hackman, Fernando Rey, Tony Lo Bianco, Marcel Bozzuffi etc.) releva doar detalii ale acestor confruntări inegale. Iată, de pildă, 2 agenți se chinuie în mașină ore multe și mănâncă sandvișuri ieftine, în vreme ce, cei doi pândiți de ei iau masa tacticos, rafinat, într-un restaurant de mare lux. Bucatele cele mai alese. Iar lucrurile – repet – au evoluat în rău... Deci pot să-mi formulez mai profund mai multe judecăți. Să încercăm, cu precădere în termeni economici, o schiță a fenomenului.

Ce ne spun cifrele OMS-ului? Iată, în 2016 doar în Statele Unite, au murit de o supradoză de narcotice („overdose”), 60 de mii de persoane. Cifra s-a amplificat în 2017, deopotrivă cu creșterea în anul respectiv – față de 2016 –, cu 30% a numărului de spitalizați de urgență imputabil acestei supradoze. Cercetătorul francez Hugues Demeude arăta cu un an în urmă (Histoire, nr. 858, iunie 2018, „*Opium. La Grande Histoire d'un empoisonnement planetaire*”) că, în multe situații, „cauza unor astfel de ravagii poartă un nume: opiumul”. Mai detaliat, produsele din opiu sub toate formele: heroina – în toate ipostazele ei – derivată din opiu, dar și medicamentele analgezice de sinteză realizate din opiu și date sub rețetă (Oxycontin, Fentanyl etc.) care îi determină pe mulți din consumatorii lor să devină dependenți ș.a. Un drog din țările exotice care ar părea „depășit”? Dimpotrivă. O piață cu adevărat înfloritoare. Iată, suprafețele cultivate cu mac în 2017 au reprezentat doar în Afganistan circa 330 mii de hectare, mai mult cu 63% față de 2016, ca să nu mai vorbim de suprafețele aferente a fel de fel de carteluri ale drogurilor de pe alte continente: America de Sud, Asia etc. OMS-ul relevă că numărul consumatorilor de opiu și care se drogau prin injecție, se ridică, în lume, în 2014, la 15 milioane de persoane, iar 2,5 milioane de americani erau dependenți astfel. Dar cei care nu

erau și nu sunt prinși în statistici? Numeroși, desigur. Pentru ținerea cât de cât a chestiunii sub control, o imensă cheltuială, de cele mai multe ori de la bugete, dar și bani cheltuiți de bolnavi din propriul buzunar. Ca să nu mai spunem de complicațiile produse astfel în economie. Și ca să nu mai vorbim de imensul potențial negativ care se întrezărește, astfel, pentru viitor. Se droghează unii dintr-o generație dar terapia lor este plătită, susținută, deseori, de o altă generație.

Ce s-a întâmplat, în fapt, de am ajuns într-o astfel de situație? Care au fost factorii, care au fost motivațiile, care au fost desfășurările? Problema a fost și este deosebit de complexă, de complicată. Ține de economic, ține de politic, de social, de cultural, de o anume uzanță, de o anume sensibilitate, chiar ereditate etc. S-au scris milioane de lucrări astfel. Vom ridica doar un mic colț al cortinei, accentuând perspectiva economică. Narcotraficantii și mafia care „injectează” în economia mondială sume considerabile, nu au făcut altceva decât să reia, în felul lor, ilegal, comerțul cu opiu nu de puține ori legal și dezvoltat la „scară mare de către monopolurile statelor occidentale – cum scrie Hugues Demeude – în întregul secol XIX și până la Al Doilea Război Mondial. Având ca „șef de orchestră” „Anglia care a înecat practic China, în secolul XIX, cu opiumul pe care îl producea în India”. Cohorte de bieți indivizi otrăviți, deveniți toxicomani, își cheltuiau până la ultimul bănuț în „fumeriile” sordide, iar alții, ceva mai puțini poate, în stabilimente luxoase. Adevărate cutremure sociale. Destul de departe, însă, de episoadele exotice din Europa și America. Marele Baudelaire fuma opiu, la fel Benjamin Franklin, Walter Scott, dar și Berlioz, Oscar Wilde și mulți, mulți alții. Spirit, imaginație fecundă, elevată, rafinată, izbăvitoare, artă sublimă? Nicidecum, captivitate maladivă în condițiile unei anume epuizări, față de reacții psihice și anatomice ieșite din tipare, chiar morbide. Ei au fost mari nu pentru că se drogau, ci mai ales datorită calităților lor excepționale, culturii acumulate, iar drogurile i-au dat înapoi și le-au scurtat viața...

Dar cum s-au derulat evenimentele de la chiar începuturile lor? Contrar mai multor idei într-un fel consacrate, „opiomania” nu a fost o specialitate a Extremului Orient (Asia Răsăriteană și de Sud-Est dar și teritorii extrem răsăritene ale Rusiei precum și cele ale regiunilor apusene ale Oceanului Pacific) pe care au descoperit-o Occidentali și alți europeni în momentul colonizării. Fie ca otravă, mult mai puțin, fie ca remediu cu virtuți medicinale opiumul era cunoscut încă din antichitatea mijlocie de către sumerieni și de către greci. Ceea ce Occidentali și Orientali europeni au utilizat și ei până în secolul XX, folosind, pe scară mare, ca picături acel „laudanum” (un amestec de opiu cu alcool) sau vinul de opiu. Era și modern, iar pe moment era și eficient.

Să revenim, însă. Dar dacă macul și sucul său

au dat naștere la opiu, fiind incluse în farmacopeea asiatică înainte de venirea celor din Occident, potrivit mai multor istorici practica de a fuma această plantă-substanță se pare că a fost introdusă de către negustorii arabi urmând „Drumul mătășii”. Imperiul de Mijloc (China) nu este, deci, leagănul opiumului, el, însă, va deveni principalul debarcau comercial al său atunci când în secolul XVIII neguțătorii Companiei Indiilor Orientale (East India Company – E.I.C.) vor vinde chinezilor opiumul lor „european” ce începuse să fie cultivat de englezi în India, unde existau pământuri iar plantele mamă aveau un climat propice. Era, totuși, un drog care fascina, în primul rând, pe victorienii. În „East-End”-ul Londrei crescuseră ca ciupercile fumeriile – unele „planturoase” – în care nu doar dezmoșteniți ai soartei fumau cât era ziua de lungă și mai ales seara și noaptea „liniștitorul opiu”, ci și mari personalități literare precum – pe lângă cei arătați – Thomas de Quincey, Charles Dickens, Samuel Coleridge, George Eliot etc., călătorind într-o lume magică, de năluci și năluciri care, într-un fel, sperau să-i inspire. Saloane astfel erau și la Paris, la Berlin, în alte locuri, Friedrich Nietzsche sau Pablo Picasso mai târziu, au fumat și ei opiu.

Era vremea în care în Anglia, Franța, în Europa de Vest opiumul și mai ales laudanum deveniseră o veritabilă aspirină a secolului XIX și debut de secol XX. Laudanum era un analgezic demonstrat și pe care îl puteai procura cu un preț derizoriu în toate farmaciile. Să notăm că numai în Anglia în 1827 se consumau 6 tone de opiu și derivate ale sale, și mai mult de 18 tone în 1859. Pentru un astfel de consum trebuiau importate în anii amintiți, ca materie brută, 56 tone, respectiv, 140 tone. Oricum, însă, importul începuse să devanseze consumul din Anglia, astfel că englezii – din perspectiva intereselor faimoasei amintite Companii a Indiilor Orientale – redirectionau opiumul brut crescut mai ales în Bengalul indian spre Europa Continentală și cele două Americi, cu precădere cea de Nord.

...Totuși, bogăția EIC (East India Company), societate privată cu drepturi câștigate încă din 1600 sub regimul Reginei Elisabeta I, nu se sprijinea doar pe comerțul cu mac și opium. Vasele Companiei navigau în China de unde, pentru englezi, începuse să se vădească o sete nestăvilă pentru frumos. Încă de la primele contacte, chinezii deveniseră mari furnizori de mătase, de ceai, de piper, alte mirodenii, de porțelanuri pe urmă, etc., etc. Iar datoriile se acumulau, chinezii necumpărând nimic sau aproape nimic din Anglia și alte mari țări europene. A rămas în istoria economică a lumii depeșa laconică pe care Împăratul chinez Qianlong a trimis-o Regelui englez George al III-lea: „Nu acord nici o valoare obiectelor străine, chiar ingenioase, și nu am ce face cu produsele manufacturate din țara Dumneavoastră. Sunt însă conștient – mai lasă să se înțeleagă împăratul – că ceaiul, mătasea și

porțelanul produse de Imperiul Celest sunt absolut necesare națiunilor europene și Dumneavoastră înșivă”.

Compania Indiilor Orientale trebuia să-și soldeze, deci, deficitul comercial în lingouri de argint. Ceea ce era greu de conceput într-o vreme în care nu atât schimburile interne cât mai ales cele internaționale erau dominate de curentul mercantilist. Într-o asemenea lumină, propășirea economică a unei economii, a unei țări era susținută – și probată – de acumularea de metale prețioase – monezi, lingouri, aur, argint etc. Or, un sold deficitar astfel al balanței de plăți, în speță scurgerea respectivă de argint era privită de decidenții regali ai Angliei ca foarte gravă. În plus, cum subliniază istoricul francez Philippe Chassaing, „în secolul XVIII argintul devenise dificil de procurat”, adăugând eu că minele erau îndepărtate și aveau deja o productivitate slabă. Totuși, englezii au înțeles că puteau vinde în China o marfă teribilă și care crea dependență, deci controlul pieții: opiumul. Pe lângă dezvoltarea navigației, pe lângă colonialism, cu părțile lui bune și mai puțin bune, pe lângă dezvoltare, iată mercantilismul contribuind la ceva rău: comerțul cu opiu.

Încă din secolul VI negustorii arabi îl vindeau în „Imperiul Galben”, pentru cunoscutele uzanțe medicale. Însă, de prin secolul XVII, începuse deja să fie răspândit aici și pentru fumat, amestecat cu tabac adus din America, via Filipinele spaniole. Potrivit unor dovezi cât de cât pertinente, primii europeni care au vândut opiu în China au fost portughezii, stăpânii, pe atunci, ai unui imens imperiu colonial. Pe urmă olandezii, și ei cu numeroase colonii. Și, iată, în mult mai mare măsură, englezii ce vroiau să înlocuiască astfel argintul plătit chinezilor pentru mărfurile ce le importau de aici. Englezii aduceau opiu din Indiile lor, cum arătam, din provincia Bengalului, unde cultura macului, larg extinsă, se afla în mod nemijlocit sub stăpânirea (administrația) Companiei Indiilor Orientale. Iată, în 1729, în pofida unor interdicții dictate chiar de împărat (Împăratul Yongzheng) intrau în China, de la englezi, mai ales, dar și ceva de la alții, 100 tone de opiu. În 1775 – 175 tone, iar în 1800 – 200 tone, în 1838 – 2500 tone. Pe lângă alte produse, ieșeau bani serioși de aici. Corupție, dealerii de atunci, autorități locale și centrale, totul „se rezolvă” corespunzător. Shanghai, port și mare aglomerație urbană, era placa turnantă. Desigur, totul până la un punct.

Când interdicțiile pe partea chineză au devenit extrem de severe – „nave barbare se înghesuie cu opiu în porturile noastre”, se scria într-un document al timpului –, Imperiul Britanic va declanșa cele 2 cunoscute „Războaie ale opiumului” – între 1839-1842, Primul, și între 1856-1860, Al Doilea, când englezilor li s-au alăturat și francezii, războaie de impunere și sufocare și în care Imperiul Britanic, net

superior ca nave, dotare, armament, tehnică de luptă, a izbândit fără prea mari eforturi. În bună parte în lumina respectării politicii de „liber” schimb – iată că ea se realizează și cu forța. În urma lor, comerțul cu opiu aproape că s-a legalizat, acceptându-se ca guvernul imperial chinez să primească un mic procent la fiecare balot intrat în China. Se spune că astfel a fost pusă în operă o „intoxicație planificată a Imperiului Chinez”. Lucrurile s-au complicat apoi deoarece chinezii însăși au început să cultive macul de opium. Se obținea astfel, este drept, un drog de mai proastă calitate dar care era mai ieftin, cu mult mai ieftin. Potrivit unor statistici de la începutul secolului trecut, la o populație totală de 430 de milioane de locuitori, se puteau număra peste 20 de milioane de „fumători” de opiu, plus cei „neînregistrați” și în afara femeilor și copiilor care, mulți, fumau și ei, dar mai puțin. În China se vădea „o adevărată fumăraie națională”. Era amenințată însăși esența vitală a Chinei. Dar ce nu face banul, profitul, apropo și de actualitate.

...Și a început lupta pe două fronturi împotriva acestui imens viciu și mare, imens rău. În Anglia, mai ales sub egida Bisericii protestante – acesta era primul front. Dar și a unor politicieni britanici importanți care în anii de debut ai secolului XX nu se mai opuneau – dimpotrivă – unor politici – și aici se relevă al doilea front – de prohibiție respectivă ale guvernului chinez, vizând chiar eradicarea producției, a importului și a consumului de opiu în China. Astfel că producția națională de opiu a Chinei nu doar declina, ci chiar se prăbușea (de la 35 mii tone în 1906, la 4 mii tone în 1911), în vreme ce importurile amintite care proveneau din India – Imperiul Britanic – înregistrează și ele o scădere vertiginoasă. „Seniorii chinezi ai războiului” nu au acceptat însă o astfel de evoluție, astfel că în China, se mai păstra larg acest viciu, până spre anii 1920 și chiar 1950, când măsurile de eradicare au fost și continuă și în prezent să fie extrem de dure.

...Era, din păcate, doar un început al atât de gravei în prezent probleme a stupefiantelor. Nu doar opiumul, ci și alte substanțe basculează acum nu spre China ci spre Europa. Proces încurajat și de necesitățile terapeutice ale celor 2 cumplite Războaie Mondiale. Opiumul, sub mai multe forme, alina durerile, era

medicament și cine mai stătea, în toiul luptelor, al spitalelor inundate de sânge, să facă distincție între bine și rău. Marele scriitor român Victor Eftimiu are chiar un roman despre opiu, „Chimonoul înstelat”, cu happy-end în carte dar fără happy-end în realitate. Și apoi spre Statele Unite unde s-au împletit condiții sociale, culturale, politice, ale libertății individului etc., care au făcut ca aici, de vreo 4 decenii bune, să aflăm o adevărată explozie a consumului de droguri. Totodată, „explozii” asemănătoare, „moderniste” întâlnim în țări din America de Sud, în Rusia și alte state foste comuniste etc. În ce privește curente economice, nu mai erau de mult mercantilismul și nici chiar liberul schimb într-o formă strictă, societatea trecuse și încă trece prin gândire clasică liberală, prin marginalism, prin marxism, prin neoliberalism, prin postindustrialism, prin postmodernism etc., dar drogurile își află cu precădere albia în ceea ce nu s-a eradicat. În sărăcie, în lipsa de idealuri, în ignoranță etc., iar toate aceste s-au vădit și se vădesc, din păcate, cu multă forță astăzi. Măsurile „contra” încep, însă, să devină peste tot foarte severe, cu adevărat „globale”. Și sperăm într-o ameliorare a situațiilor generate de acest mare și cumplit flagel, drogurile, și chiar într-o eradicare a lui. Sunt evoluții care costă imens societatea umană. „Profitul social” este, însă, mai mare. Oricum, sărăcia, ignoranța, mizeria, lipsa idealurilor, lipsa „motoarelor” pentru dezvoltare în numeroase țări reprezintă problema cea mai gravă a timpului nostru de a cărei rezolvare depinde chiar viitorul lumii. Ar trebui dezvoltare și progres pentru toți.

Bibliography:

- Philippe Chassaing, „*Quand les anglais enfumaient la Chine*”, *Historia*, nr.858, Juin 2018
 Hugues Demeude, „*Opium-la grande histoire d'un empoisonnement planétaire*”, *Histoire*, loc.cit.
 Dan Popescu, „*Delirul alb*”, în „*Terra – lumini și umbre*”, Edit. Sport-Turism București, 1988

